

Фондови и збирке Српске православне цркве у хрватским архивима и музејима

АПСТРАКТУМ: Аутор је написао све фондове и збирке Српске православне цркве у хрватским архивима и музејима, навео количину грађе сваког од фондова и збирки, граничне године периода на који се грађа односи, као и укупну количину архивске грађе Српске православне цркве у хрватским архивима и музејима.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: Српска православна црква, фондови, збирке, Хрватска, архиви, музеји

У Загребу је 2006. године објављен *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, у два обимна тома, чији је издавач Хрватски државни архив, а главни уредник Јосип Колановић. У овом квалитетно урађеном водичу заинтересовани истраживачи могу пронаћи податке о садржају и условима коришћења архивске грађе у 14 архива, у Хрватској академији знаности и умјетности, у Националној и свеучилишној књижници и у још 10 библиотеке, затим у 12 научних и културних центара, института, завода и управа, као и у 54 музеја. Такође, ту се могу наћи и подаци о архивској грађи у вјерским заједницама, углавном у Римокатоличкој цркви, али и у другим црквама, нпр. у Српској православној митрополији загребачко-љубљанској. Остале епархије Српске православне цркве на територији хрватске државе нису наведене, као имаоци архивске грађе, у *Pregledu arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*.

Осим историјских извора у Загребачко-љубљанској епархији, који су њено власништво, архивска грађа Српске православне цркве налази се у четири хрватска архива и једном музеју. То су: Хрватски државни архив у Загребу (ХДА), Државни архив у Осијеку (ДАОС), Државни архив у Славонском Броду (ДАСБ), са одјељењем у Пожеги (ДАСБ–ПЖ), Државни архив у Задру (ДАЗД) и Хрватски повијесни музеј у Загребу.

Хрватски државни архив у Загребу (ХДА) посједује шест фондова Српске православне цркве. Први међу њима и уједно најобимнији је *Православна горњокарловачка епархија* (бр. 0675). Он обухвата грађу насталу од 1619. до 1941. године, са укупно 486 књига и 1.612 кутија, чија количина износи 176 дужних метара, што представља најбогатији фонд Српске православне цркве у хрватским архивима. Фонд *Епархија бањалучка* (бр. 1539)

садржи грађу насталу од 1923. до 1941. године, разврстану у двије кутије, са укупно 0,2 дужних метара. Фонд *Епархија бихаћка* (бр. 1540) обухвата грађу насталу од 1926. до 1932. године. Ријеч је о пет књига и седам кутија, са укупно 1,0 дужних метара. Обимну документацију посједује и фонд *Епархија пакрачка* (бр. 1541), који садржи грађу насталу од 1733. до 1941. године. Ради се о 42 књиге, 67 кутија и једном свежњу, тј. 8,0 дужних метара. Фонд *Епархија сријемска* (бр. 1542) обухвата грађу насталу од 1750. до 1784. године. Ријеч је о једној књизи, тј. 0,05 дужних метара. И на крају, у Хрватском државном архиву налази се и фонд *Архидијецеза сријемско-карловачка* (бр. 1543) који садржи грађу насталу од 1780. до 1917. године, разврстану у једну књигу и двије кутије, тј. 0,2 дужних метара.

Државни архив у Осијеку (ДАОС) посједује два фонда Српске православне цркве: 1. *Манастир Ораховица* (бр. 0465), са грађом чији је временски распон 1895–1923, и коју чини једна књига, тј. 0,05 дужних метара, и 2. *Српско православно парохијско звање Допсин* (бр. 0466), са грађом насталом у периоду од 1821. до 1837. године, распоређеној у двије књиге, са укупно 0,1 дужних метара.

Изворе за историју Српске православне цркве посједује и Државни архив у Славонском Броду (ДАСБ). Ту се налази фонд *Српска православна црквена општина у Славонском Броду* (бр. 0368), који обухвата грађу насталу од 1957. до 1991. године. Ријеч је о двије књиге, тј. 0,05 дужних метара. Више грађе садржи одјељење овог архива у Пожеги (ДАСБ–ПЖ). Фонд *Православна епархија у Пакрацу* (бр. 0275) обухвата документа настала у периоду од 1949. до 1988. године, чија количина износи 7,0 дужних метара, што га чини најбогатијим фондом у овом архиву. Фонд *Православна парохија Чечавац* (бр. 0276), са грађом из периода 1852–1857, садржи једну књигу (0,02 дужних метара). Нешто више докумената (0,5 дужних метара) налази се у фонду *Православна парохија у Пожеги* (бр. 0277), који је омеђен годинама 1843–1981. Једна књига (0,02 дужних метара) чини фонд *Протопрезбитеријат трештановачки* (бр. 0278), са граничним годинама 1830–1839.

Богату архивску грађу Српске православне цркве посједује и Државни архив у Задру (ДАЗД). Ријеч је о фонду *Православна епархија Задар* (бр. 0341), који обухвата изворе настале у периоду од 1762. до 1921. године, који су разврстани у 225 књига и 270 свежњева, и чија количина износи 55,5 дужних метара.

Осим поменути четири архива, архивску грађу Српске православне цркве посједује и Хрватски повијесни музеј у Загребу, гдје се чувају четири фонда и једна збирка. *Пакрачка епархија* обухвата грађу насталу од 1784. до 1941. године, разврстану у шест кутија, са укупно 0,6 дужних метара. Исту количину докумената посједује и *Епархија Плашки*, а грађа је временски омеђена 1759–1939. *Манастир Гомирје* садржи грађу насталу од 1834. до 1902. године, распоређену у двије кутије, са укупно 0,2 дужних метара. Историјски извори које садржи *Манастир Ораховица* обухватају период од

1760. до 1935. године, а разврстани су у 17 кутија, укупне дужине 1,7 метара. Збирка *Разни црквени списи* садржи 12 кутија (1,2 дужних метара) и обухвата вријеме од 1725. до 1942. године.

Из свега наведеног види се да хрватски архиви и музеји посједују знатну и значајну архивску грађу Српске православне цркве, чија укупна количина износи 252,99 дужних метара.

Архивска грађа Српске православне цркве доспјела је у хрватске архиве и музеје углавном током постојања Независне Државе Хрватске (1941–1945). Оно што усташе нису уништили, отуђили су од Српске православне цркве, а после Другог свјетског рата није било никакве могућности да одузета документација буде враћена власнику, због изразито неблагонаклоног става комунистичког режима према Српској православној цркви. Примјетно је да се у хрватским архивима налази и дио грађе који је настао после Другог свјетског рата, што је вјероватно посљедица ратних дешавања (1991–1995). Иако у *Pregledu arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske* није наведено да Римокатоличка црква посједује архивску грађу Српске православне цркве, постоји незванична информација да би се један дио њених фондова и збирки могао пронаћи и у Архиву Каптола у Загребу.